

Prof. UŁ, dr hab. Ewa Waniek-Klimczak
Zakład Języka Angielskiego i Językoznawstwa Stosowanego
Instytut Anglistyki, Uniwersytet Łódzki

Łódź, 27. 05.2018

Recenzja rozprawy doktorskiej
napisanej przez p. mgr Agnieszkę Krężlewicz, zatytułowanej
The Development of a Culture Module in the ESP Framework. A Study of Tertiary-Level
Military Courses in Poland

Wstęp

Przedstawiona rozprawa podejmuje temat kształcenia kulturowego w ramach nauczania języka angielskiego. Rola modułu kulturowego została poddana dyskusji w kontekście kształcenia specjalistycznego na trzecim poziomie, w tym przypadku wojskowego, co czyni pracę szczególnie interesującą ze względu na potencjalny szeroki kontekst użycia języka angielskiego w dalszym działaniu zawodowym studentów. Praca stawia tezę konieczności włączenie modułu kulturowego w nauczania języka specjalistycznego, a jej celem jest analiza potrzeb i ocena stanu obecnego w zakresie kształcenia kulturowego i jego rozumienia przez nauczycieli, studentów akademii wojskowych (podchorążych) i zawodowych żołnierzy (oficerów) – przyszłych przełożonych kształconych studentów. Kluczowym elementem pracy jest zatem wieloetapowe badanie, w którym po wstępnym rozpoznaniu sytuacji (badanie pilotażowe) z zastosowaniem badania ankietowego i częściowo ustrukturyzowanych wywiadów wśród nauczycieli, studentów i oficerów w Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie, skalibrowano narzędzia i przeprowadzono badanie główne na imponującej liczbie 573 osób w 5 uczelniach wojskowych w Polsce. Wyniki wskazują na istotną potrzebę kształcenia interkulturowego w ramach języka ogólnego i specjalistycznego, ze szczególnym uwzględnieniem pragmatycznej komunikacji międzykulturowej; Autorka postuluje zatem zwrócenie szczególnej uwagi na ‘*linguaculture*’, wyrażanie kulturowych znaczeń poprzez język, w tym szczególnie odpowiedniego stopnia formalności i form językowych właściwych dla kultury wojskowej.

Z uwagi na globalną rolę języka angielskiego we współczesnym świecie, aspekt interkulturowy jest w przypadku nauczania tego języka postrzegany znacznie szerzej niż jeszcze stosunkowo niedawno a sam język nie jest już nośnikiem kultury jednego czy dwóch

społeczeństw. Rola kultury, świadomości i kształcenia między-kulturowego już oczywista: jak wspomina, Autorka we wstępie do rozprawy, w kontekście wojskowym, znajomość kultury może być postrzegana jako element walki; z drugiej zaś strony, ze względu na misje pokojowe, w których zaangażowany jest personel wojskowy oraz współpracę międzynarodową zarówno przy misjach, jak i w szkoleniu, świadomość interkulturowa staje się integralnym elementem funkcjonowania językowego personelu wojskowego.. Co ciekawe, Autorka nie donosi się tu do koncepcji języka angielskiego jako *lingua franca (ELF)*, co sugeruje utrzymanie silnej dominacji kultury docelowej jako wiodącej w kształceniu językowym lub niezależne określanie celów komunikacji w tym specyficznym środowisku specjalistycznym.

Jak już wspomniałam, wybrana tematyka jest niezwykle ważna, a badania pozwalające ocenić stan faktyczny i potrzeby uczestników oraz beneficjentów procesu kształcenia stanowią niezbędny element wiedzy zarówno dla innych badaczy, jak i nauczycieli i twórców programów kształcenia. Niezaprzeczalnie zatem rozprawa spełnia co najmniej dwa zadania: po pierwsze, dostarcza wiarygodne i bardzo dobrze zanalizowane dane, zebrane przy pomocy starannie skalibrowanych narzędzi wśród reprezentatywnej grupy respondentów reprezentujących trzy kluczowe obszary wiedzy i doświadczenia (nauczyciele, uczniowie, pracodawcy/przełożeni), które mogą stanowić bazę dla dalszej pracy badawczej; po drugie, dowodzi zapotrzebowania na kształcenie interkulturowe, w tym szczególnie w zakresie rozwijania kompetencji pragmatycznej i użycia odpowiedniego języka w ramach kultury militarnej, co jest szczególnie istotne dla rozwoju myślenia o kompetencjach kulturowych w nauczaniu języka angielskiego dla celów specjalistycznych.

Struktura rozprawy

Nauczanie języka angielskiego dla celów specjalistycznych stanowi kontekst badawczy, w którym osadzona została rozprawa. Charakterystyce ESP został zatem poświęcony pierwszy rozdział rozprawy, zawierający przegląd definicji i podejść pozwalających wyodrębnić nauczanie języka angielskiego w kontekstach zawodowych i akademickich w odróżnieniu od nauczania języka ogólnego. W rozdziale tym Autorka omawia również cele i warunki efektywności nauczania, konkludując, iż ze względu na wagę zawartości (bardziej niż formy) w kształceniu dla celów specjalistycznych, jest to obszar, w którym treści kulturowe w sposób naturalny łączą się z językiem. Kolejny rozdział koncentruje się na programie kształcenia – rozważywszy typy

sylabusów, Autorka przechodzi do analizy potrzeb jako kluczowego elementu ustalania zawartości programu i jednocześnie motywuje w ten sposób istotny element swojego badania. Rozdział 3 łączy tematykę ESP i zawartości kursu z komponentem kulturowym – dyskusji poddano tutaj podejście do kultury i interkultury w kontekście edukacyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu ESP. W rozdziale tym wprowadzono również koncept ‘*languaculture*’, kluczowy dla dalszej dyskusji w części badawczej rozprawy. W dalszej części rozprawy przedmiotem analizy staje się języka angielski w odniesieniu do konkretnego kontekstu militarnego. Rozdział 4 omawia zarówno specyfikę potrzeb personelu militarnego, jak i wymagania językowe określane w kontekście NATO (STANAG) i ich porównanie do skali CEFR. Po wprowadzeniu formalnych zasad oceny poziomu zaawansowania, Autorka przechodzi do zagadnień związanych z nauczaniem w oparciu o zadania i rozwiązywanie problemu, co prowadzi do dalszego zainteresowania modułem kulturowym w programie nauczania. Przedmiotem dyskusji w kolejnym rozdziale jest zatem zarówno sama struktura modułowa kursu, jak i jego zawartość. Szczególne istotne jest wyspecyfikowanie kultury wojskowej, w której poza historią i symbolami, ważne są zachowania związane ze zwyczajami, układem rang i wyrażaniem odpowiedniej grzeczności oraz elementy związane z tzw. kulturą militarną, wymagającą odpowiednich zachowań językowych. Zachowania te odnoszą się do aktów mowy, stylu i specyfiki fachowej (np., nazewnictwo fachowe).

Omówione dotychczas 5 rozdziałów to teoretyczna część rozprawy, wprowadzająca i motywująca część badawczą, której opis rozpoczyna Rozdział 6, omawiający cel i zastosowane procedury. Sformułowane są tu 3 pytania badawcze: (1) Jaka jest natura wymiaru kulturowego w programach ESP, którą nauczyciele powinni wprowadzać w praktyce w kształceniu językowym w akademiach wojskowych? (2) Jakie są potrzeby uczniów zgodnie z opiniami samych studentów, ich nauczycieli i przyszłych przełożonych? (3) Jaka jest natura wymiaru kulturowego w obecnie stosowanym kształceniu językowym w akademiach wojskowych w Polsce? Poza pytaniami, opisano tu również metodologię, w której za kluczowe uznano badanie pilotażowe, omówione dość szczegółowo w Rozdziale 7. Badanie główne, podzielone na dwa moduły: potrzeby i praktyka, zostało wprowadzone w Rozdziale 8; znajdujemy tu zarówno omówienie instrumentów badawczych, jak i charakterystykę respondentów i wyniki badania ilościowego (ankieta) i jakościowego (wywiady). Po prezentacji wyników następują konkluzje, w których znajdziemy odpowiedź na pytania badacze.

Podsumowując strukturę rozprawy chciałabym zwrócić uwagę na staranność i logikę, z jaką dobrane zostały treści teoretyczne. Sam eksperyment został przedstawiony z jednej strony dokładnie, tzn. w pełni uzasadnione zostały jego poszczególne fazy, z drugiej strony jednak jego opis nie jest w pełni przejrzysty. Sprawia to z jednej strony nadmiar tabel i wykresów, które nie zostały opisane, a więc nie zostały uznane przez Autorkę za istotne – w tej sytuacji wydaje się bezzasadne umieszczenie ich w tekście raczej niż w załączniku (23 strony wykresów). Z drugiej strony ogromna ilość informacji uzyskanych z ankiety to bardzo ważne osiągnięcie, w moim odczuciu nie w pełni wykorzystane. Interpretacja wyników to bardzo ważna część rozprawy – mam wrażenie, że organizacja, w której sekcja wyniki byłaby oddzielona od analizy i dyskusji pomogłaby uzyskać większą przejrzystość prezentacji wyników ilościowych. Wyniki jakościowe stanowią interesujące dopełnienie ilościowych i zostały przedstawione w sposób dość ogólny, ale logiczny. Reasumując, część badawcza przynosi bogactwo materiału, logicznie zinterpretowanego przez Autorkę, ale zostawiającego wrażenie niedosytu jeśli chodzi o zakres detali, czekających zapewne na interpretację w dalszych pracach Doktorantki. Moją główną wątpliwość budzi kolejność pytań badawczych i źródła odpowiedzi: w pytaniu 1 mowa jest o tym co nauczyciel powinien, natomiast pytania 2 i 3 poszukują odpowiedzi na pytanie o potrzeby i praktyki. W tej sytuacji interpretacja intencji związanych z pytaniem 1 nie jest dla mnie jasna: czy chodzi o teoretyczne podstawy tego co w wiemy z literatury przedmiotu czy też o wnioski z badania, które sugerują, czego powinniśmy uczyć? W odpowiedzi na pytania we wnioskach końcowych obydwie te aspekty wydają się pomieszane, i stąd wątpliwość, dodatkowo wzmocniana przez kolejność pytań, która sugeruje, że to pierwsze dotyczy podłoża badania a nie jego aplikacji.

Ocena kńcowa rozprawy

Przechodząc do oceny rozprawy chciałabym przede wszystkim raz jeszcze podkreślić moje uznanie dla wyboru tematyki i staranność metodologiczną w przeprowadzonym badaniu oraz jego szeroki zakres. Przedstawione rozumowanie jest spójne, motywacja dla poszczególnych etapów rozprawy w pełni logiczna i przekonująca. Wnioski wskazujące na potrzebę languaculture, odpowiedniości językowej w konkretnym kontekście kultury wojskowej są bardzo interesujące i wyraźnie wskazują na potrzebę badania potrzeb w nauczaniu języka w kontekście specjalistycznym. W szerszym kontekście kuszące byłoby jednak odniesienie się również do

koncepcji English as a lingua franca (EFL), wywodzącej się w dużej mierze od ESP i traktującej interkulturowość jako podstawę przygotowania językowego do komunikacji międzynarodowej.

Na poziomie detalu chciałabym wrócić do opisu wyników badania, który – jak już wspomniałam – wydaje się zostawiać wiele niedomówień. Przy czytaniu wyników powstaje wrażenie, że przydałoby się więcej szczegółowych pytań badawczych, które mogłyby stanowić linię przewodnią analizy ilościowej, np. rozróżnienie pomiędzy kulturą danego kraju a kulturowymi zachowaniami językowymi w odniesieniu do kultury ogólnej (nazywanej w rozprawie narodową, ‘national’ w ankiecie – ogólnonarodowej)) a wojskową. Innym ciekawym aspektem, zasygnalizowanym we wstępie, jest postrzeganie wiedzy między kulturowej zarówno jako broni, jak i narzędzia pomocy (str.2) – z wyników badania wynika, że takie podejście do kultury jest jednak dość odległe od zainteresowań polskich wojskowych. Opis badania zawiera wiele dalszych wątków wartych rozwinięcia – bez wątpienia zatem Doktorantka będzie miała jeszcze wiele materiału do dalszych przemyśleń i wdrożeń, mam bowiem nadzieję, iż jej rozprawa zaowocuje powstaniem nowych materiałów dydaktycznych.

Reasumując, rozprawę p. mgr Krężlewicz, zatytułowaną *The Development of a Culture Module in the ESP Framework. A Study of Tertiary-Level Military Courses in Poland* oceniam bardzo wysoko, szczególnie w zakresie przeprowadzonego badania, którego wyniki powinny moim zdaniem zostać jak najszybciej opublikowane. Nie mam żadnych wątpliwości, iż przedstawiona rozprawa w pełni spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuje o dopuszczenia jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. UŁ. Dr hab. Ewa Waniek-Klimczak